

Schoolrijpheid, een poging tot begripsbepaling

Een empirisch onderzoek.

H. L. W. ANGENENT*

Samenvatting

125 kinderen (50 jongens, 75 meisjes) uit de eerste klas van het g.l.o. werden onderzocht op de factoren schoolrijpheid (beoordeling door klasseonderwijzers), intelligentie (test bij het schoolbegin), sociale rijpheid (Vineland Social Maturity Scale, met de moeder als informant) en geslacht.

Schoolonrijpheid werd vaker bij jongens dan bij meisjes vastgesteld, verder blijkt het samen te hangen met intelligentie maar niet met sociale redzaamheid. Meisjes blijken meer sociaal redzaam dan jongens; de sociale redzaamheid hangt samen met intelligentie.

1. Schoolrijpheid

Bij het betreden van de lagere school worden aan het kind een aantal specifieke eisen gesteld die als nieuw op hem afkomen en waartegenover het zich zal moeten handhaven.

Het – grotendeels nog speel – kind zal zich moeten aanpassen aan het nieuwe schoolmilieu. Veel meer dan thuis en op de kleuterschool worden er gerichte inspanningen van het kind gevraagd. Het moet zich (bijvoorbeeld motorisch) beperken; er wordt een redelijke werkingstelling en een bepaald niveau van concentratie vereist, een goede waarneming, fijne motoriek etc. Wat betreft de leerstof wordt steeds meer een beroep gedaan op het abstractievermogen van het kind. Verder moet het kind zich sociaal aanpassen aan vreemde kinderen en volwassenen.

Kortom het vraagstuk van de schoolrijpheid is een aansluitingsprobleem (6,p.68).

Alhoewel bovengenoemde eisen geleidelijk

aan het kind worden gesteld en het onderwijzend personeel zoveel mogelijk zal doen om een harmonische aanpassing te bevorderen, blijken toch niet alle kinderen die de lagere schoolleeftijd bereikt hebben zich op de normale lagere school te kunnen handhaven.

Deze schoolongeschiktheid kan tot verschillende factoren worden teruggevoerd (zwakzinnigheid, lichamelijke gebreken, neuroticisme, psychopathie en dergelijke). Onder deze factoren moeten we ook de schoolonrijpheid noemen.

Het betreft hier kinderen bij wie – hoewel verder normaal begaafd – het rijpingsproces dat een kind doorlopen moet hebben wil het aan bovengenoemde eisen voldoen, nog niet voldoende heeft doorgezet.

2. Validiteit

Voor het meten van schoolrijpheid bestaan er diverse tests. Een bezwaar dat men tegen deze tests kan inbrengen is dat ze veelal worden gevalideerd t.a.v. schoolprestaties.

Zo blijkt bijvoorbeeld de Frankfurter Schulfreifeitest, volgens de Duitse ijking, $r = .66$ te correleren met het rekencijfer van de eerste klas ($N = 100$). In tien verschillende schoolklassen in Frankfurt werd een correlatie van $r = .50$ tot $r = .70$ gevonden met de schoolprestaties (lezen, schrijven, rekenen). Bij de totale groep van 350 kinderen was deze correlatie $r = .62$.

Controle onderzoeken te Fulda en Dortmund gaven correlaties te zien van $r = .68$ tot $r = .73$ ($N = 300$) (7)

Men kan zich afvragen of bij bovengenoemde relaties niet een aantal intervenierende variabelen meespeelt. We noemen in de eerste plaats *intelligentie*. In hoeverre intelligentie een rol speelt

* Met dank aan mej. drs. F. M. E. Gerritsen die de tekst van enige kritische aantekeningen voorzag.

in het vraagstuk van de schoolrijpheid kan worden nagegaan door beide factoren met elkaar te korreleren. Het zijn vooral de verbale facetten van de intelligentie welke samenhangen met de taalkundige vaardigheden van het kind die een belangrijke rol spelen (8, p. 90).

D'Espallier noemt als belangrijkste faktor in het schoolrijpheidsprobleem een algemene rijpheidsfaktor die door de verbale ontwikkeling gedomineerd wordt (6, p. 72).

Zowel schoolrijpheid als schoolprestaties blijken zeer afhankelijk van de sociale achtergrond van het kind, het sociaal-economische milieu waaruit het stamt (7). Nauw hiermee samen hangt de wijze en het niveau waarop het kind zich sociaal weet te handhaven: zijn *sociale rijpheid* welke zich uit in zijn sociale competentie (1,2). Sociaal belemmerde kinderen zijn minder vaak schoolrijp (3).

3. *Begripsvalidatie van het begrip schoolrijpheid*
Een begrip wint aan helderheid als men het weet te relateren aan een aantal begrippen waarvan de betekenis min of meer duidelijk is en welke men in een nomologisch netwerk gecentreerd op het onderhavige begrip kan onderbrengen. Met het oog hierop hebben we een poging gedaan om het begrip schoolrijpheid empirisch te valideren door de relatie na te gaan t.o.v. de factoren intelligentie, sociale rijpheid en geslacht.

Voor wat betreft het meten van het begrip *schoolrijpheid* (SR) zijn wij terug gegaan tot de bron, te weten de mening van de klasse onderwijzeres. Vindt deze een kind schoolrijp, dan krijgt het een plus op het item schoolrijpheid, anders een min.

De *intelligentie* (IQ) is gemeten met de Test bij het Schoolbegin (9). De totale score op deze test wordt omgezet in een IQ score.

De *sociale rijpheid* (SQ) is onderzocht met de 'Vineland Social Maturity Scale' (4, 5). Hiervan is een eigen vertaling samengesteld die bij de moeders van de kinderen is afgenomen (1, 2). Het resultaat kan men weergeven in een sociaal quotiënt (SQ), dat men analoog aan een IQ kan hanteren.

Het *geslacht* (G) is als volgt geskoord: jongens krijgen een plus, meisjes een min.

4. De proefgroep

Gegevens over de vier hierboven genoemde factoren zijn verzameld bij de leerlingen van de vier eerste klassen van drie scholen voor g.l.o. te Leiden. Het gaat om 125 kinderen (50 jongens, 75 meisjes). De leeftijd van de kinderen varieert van 6.5 tot 7.5 jaar met een kleine uitloper naar boven (14 kinderen) tot 8.5 jaar.

Er blijken – bij variantieanalyse – geen verschillen tussen jongens en meisjes voor te komen op de factoren leeftijd en intelligentie.

5. De resultaten

De gevonden relaties zijn weergegeven in tabel 1, tabel 2 en figuur 1.

Tabel 1. De korrelaties tussen de vier factoren en de significantieniveaus

	SR	IQ	SQ	G
SR		rbis = .38 p < .01	rbis = .15 NS	r _t = .34 p < .001
IQ			r = .31 p < .005	r.bis = .06 NS
SQ				r.bis = .35 p < .005
G				

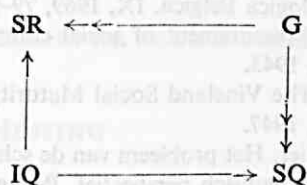
SR = schoolrijpheid; IQ = intelligentie;
SQ = sociale rijpheid; G = geslacht
r = produkt-moment korrelatiecoëfficiënt
rbis = biseriele korrelatiecoëfficiënt
r.bis = punt-biseriele korrelatiecoëfficiënt
r_t = tetrachorische korrelatiecoëfficiënt
p = significantieniveau
NS = niet significant

Tabel 2. De significanties van de korrelaties tussen de vier factoren.

	SR	IQ	SQ	G
SR		S	N	S
IQ			S	N
SQ				S
G				

S = significant
N = niet significant

Figuur 1. De significanties van de korrelaties tussen de vier factoren.

Is er geen significante relatie, dan zijn de factoren niet verbonden. Bij een significante relatie zijn de factoren verbonden door een pijl. Een dubbele pijl geeft de oorzakelijke richting van de relatie aan, een enkele pijl de *verondersteld* oorzakelijke richting.

7. Konklusies

Schoolrijpheid blijkt niet samen te hangen met *sociale rijpheid*. De sociale rijpheid, zoals door ons gemeten met de Doll-schaal, heeft nl. betrekking op sociale zelfstandigheid, het zichzelf kunnen redden. Relatief afhankelijke en onzelfstandige leerlingen zullen zich in de beslotenheid van het schoolmilieu wel weten te handhaven, zeker waar het aankomt op schoolprestaties. De 108 schoolrijpe kinderen behalen een SQ van 110 gemiddeld, de 17 niet schoolrijpe kinderen een gemiddeld SQ van 106.

Wel is er verband tussen *schoolrijpheid* en *geslacht*. Schoolonrijpheid blijkt bij jongens vaker te worden gekonstateerd dan bij meisjes. We kunnen dit illustreren met een iets grotere groep dan de 125 kinderen die aan het onderzoek deelnamen. Oorspronkelijk zijn we namelijk uitgegaan van 135 kinderen. Hiervan werden er 20 door de klasseonderwijzeres als schoolonrijp aangemerkt. We wijzen erop dat het hier om bijna 15% van de kinderen gaat. Dit percentage geeft wel te denken, vooral als we in ogenschouw nemen dat alle kinderen reeds tot de eerste klas zijn toegelaten (het onderzoek had plaats vlak voor de Paasvakantie). Van de 54 jongens worden er 11 schoolonrijp bevonden, van de 81 meisjes 9. We zien dus dat schoolonrijpheid duidelijk vaker bij jongens voorkomt.

Schoolonrijpheid hangt ook samen met *intelligentie*. Van de 108 schoolrijpe kinderen is het

gemiddeld IQ 114. De 17 niet schoolrijpe kinderen behalen een gemiddeld IQ van 104. De konklusie is dat intelligentere kinderen gemiddeld schoolrijper zijn. De oorzakelijke richting van deze relatie lijkt te zijn dat intelligentie leidt tot schoolrijpheid. Toch moeten we ook oorzakelijkheid in de andere richting niet uitsluiten. Immers grotere schoolrijpheid kan de oorzaak zijn van een op hoger niveau functioneren van de intelligentie en los hiervan van betere prestaties op tests.

Intelligentie blijkt onafhankelijk te functioneren van het *geslacht*. Het gemiddelde IQ van alle kinderen is 113, van de meisjes 114 van de jongens 112.

Wat betreft *sociale rijpheid* blijken meisjes het beter te doen dan jongens. Het gemiddeld sociale quotiënt is 110, voor jongens is dit 106, voor meisjes 112, hetgeen een significant verschil is.

Intelligentie blijkt samen te hangen met *sociale rijpheid*. Naar we mogen aannemen doordat intelligente kinderen zich beter sociaal weten te handhaven. Andersom moeten we de mogelijkheid niet geheel uitsluiten dat kinderen die sociaal beter functioneren een beter gebruik van hun intelligentie maken.

Wat betreft de relatie van *intelligentie* tot *schoolrijpheid* en *sociale rijpheid* willen we – daar beide laatste factoren nauwelijks samenhangen – veronderstellen dat het hier om twee verschillende facetten van de intelligentie gaat. Het ene facet zal de samenhang met schoolrijpheid veroorzaken. Het andere met sociale rijpheid. Men zou hier kunnen denken aan het verbale- en het performance-gedeelte van een intelligentietest. Bij de door ons gehanteerde intelligentietest wordt dit onderscheid niet gemaakt, zodat het wat dit betreft bij deze hypothetische gedachte moet blijven.

Ten aanzien van *schoolrijpheid* is de uiteindelijke konklusie dat deze meer bij jongens dan bij meisjes wordt vastgesteld, onafhankelijk is van sociale rijpheid in de zin van sociale redzaamheid en samenhangt met een bepaald facet (of facetten) van de intelligentie.

Summary

In a sample of 125 first-grade children (50 boys, 75 girls) of elementary school, schoolmaturity correlates with sex (girls) and intelligence, not with social maturity. Social maturity correlates with sex (girls) and intelligence.

Literatuur

1. H. L. W. Angenent en A. Sneep. De 'Vineland Social Maturity Scale'. Hypothese, 1967/68, 12, 20-28.
2. H. L. W. Angenent. Structuur en niveau van sociale competentie in de eerste klas van de lagere school. Hypothese, 1967/68, 12, 138-147.

3. T. de Backer en I. Kristoffersen. Het maturateitsprobleem bij vlaamstalige kinderen in het Brusselsse. Psychologica Belgica, IX, 1969, 79-90.
4. E. A. Doll. Measurement of social competence. Minneapolis, 1943.
5. E. A. Doll. The Vineland Social Maturity Scale, Minneapolis, 1947.
6. V. D. 'Espallier. Het probleem van de schoolrijpheid in een dynamisch perspectief. Pedagogische Studiën, jrg. 47, no. 2, 1970, 67-76.
7. F. M. E. Gerritsen. De Frankfurter Schulreife-Test, Pedagogisch Forum, 2e jrg. 1968, 218-224.
8. F. M. E. Gerritsen en W. L. L. Hulsman. De Frankfurter Schulreife-Test II. Pedagogisch Forum, 3e jrg. 1969, 288-294.
9. Rudolf Pintner, Bess V. Cunningham and Walter N. Durost. Test bij het schoolbegin. Bewerkt door J. L. Prak, 1935.